

likovne umjetnosti

Sarajevo

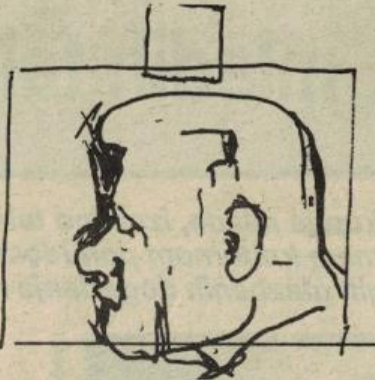
Vladavina monologa

Uz izložbu »Jugoslavenska dokumenta II«

Kada se u prostorima od 8000 m² prikaže 600 radova 190 autora, štampa katalog s kolor prilozima svih sudionika, organizira dolazak većine slikara i kipara, te priredi još nekoliko popratnih programa, neminovno se nameće pitanje o vrijednosnom saldu i razlozima takve glomazne manifestacije. Izložba »Jugoslavenska dokumenta II«, koja se održava u Sarajevu (Dvorana Skenderija, Collegium artisticum i nekoliko manjih prostora), sabire stoga brojne upite i dileme, ali i nedoumice o umjetnosti danas: zamišljena kao smotra aktualne umjetnosti »druge linije« (J. Denecri) u jugoslavenskim sredinama, ona nužno daje i elemente za vrijednosne zaključke, ali i za moguće problemske klasifikacije.

Prije svega, »druga linija« se pokušava tretirati kao ona linija u našoj umjetnosti koju čine pojave i tendencije odmak od dominantnog toka umjetničkih kretanja i stilova. To, međutim, nipošto ne znači da je riječ samo o liniji alternativne postojećem: pod ovaj pojam mogu se svesti i one ličnosti koje izbjegavaju svaki oblik konfrontacije i kod kojih se odmaknutost reflektira, primjerice, kroz izrazitu individualizaciju stvaralačkog postupka.

Ovogodišnja je smotra, osim toga, do krajnosti relativizirala formalno – stilska razlikovanja, pa se umjetnost sa sarajevske »Dokumente« prije odvaja po materijalu nego po jeziku, prije po nekom općem duhovnom od-

Crtež Ivana Kožarića

nosu nego po karakteru radova, prije po punoj svijesti protagonista o univerzalnosti umjetničkih tokova, nego po inzistiranju na posebnosti forme. Ako su još prije dvije godine na ovoj izložbi bile, potpuno u duhu umjetnosti osamdesetih godina, vrlo raznolike reference na prethodne umjetničke izraze i pokrete, onda je danas taj odnos sveden na tri globalne post-tendencije.

Dakako, unutar općeg oslona na geometrizam na gestualno i enformelno slikarstvo i na asocijativne oblike često elementarne jednostavnosti, svaki od umjetnika nastoji na personalizaciji postupka i individualizaciji forme. Stoga i pokraj ovih dominantni trijumfira raznolikost: rijetko se dosad na nekoj izložbi uočilo toliko posebnosti u općem, toliko specifičnosti u mnoštvu. Ponešto pojednostavljajući, mogli bi se reći kako se ta posebnost povlači i od pojedinca

prema specifičnosti nacionalnih umjetnosti kao produkta različitih razvojnih okolnosti i posebnosti umjetničkih iskustava.

Tako se u hrvatskoj, posebice zagrebačkoj sredini i dalje reflektira snažna konstruktivistička tendencija u varijantama geometrije do elementarizma materijalnog iskaza, u srpskoj je vidljivi oslon na nadrealističku i metaforičku gestu, dok se u slovenskoj sredini i sada očituju znakovi ekspresije. Ako se prije dvije godine bosansko-hercegovačka scena pokazala zanimljivom po smjelosti izražajnih postupaka, uz diskretno prisustvo nekog »autohtonog« elementa domaće sredine, onda ovogodišnja smotra »otkriva« makedonsku suvremenu umjetnost, osobito u skulpturama i instalacijama, kao kategoriju koja na nenametljiv način sintetizira moderni plastični znak i elemente genius loci (Pavleski, Stefanov, Svetieva, Adžijevski, Nikolovski). Zajedno s većinom autora mlade i najmlađe generacije na »Dokumentima« su predstavljeni i oni umjetnici koji su u pedesetim, šezdesetim, pa i kasnijim godinama, bili nosioci naše moderne, a i sada se karakterom svojih radova mahom nalaze u središtu izmijenjene kulturne i umjetničke scene kraja osamdesetih (Olga Jevrić, Stupica, Seder, Knifer, Kožarić, Nešković, Kulmer, Milica Stevanović, Damnjan, Todosijević i drugi). To, između ostalog, svjedoči o kontinuitetu prisustva te »druge linije« i ponovno uvjerava da današnji protagonisti suv-

Slika Ferdinanda Kulmera

remene umjetnosti imaju pouzdane temelje, i, prostorno i poetički bliske orijentire.

Kao bazna iskustva našeg moderniteta predstavljeni su, pak na manjim samostalnim izložbama u različitim galerijskim prostorima Sarajeva imena kao što su August Černigoj, Ivan Tabaković, Marij Pregelj, Ivo Gatin, te sarajevska četvorka Roman Petrović, Selmanović, Vojo Dimitrijević i Mica Todorović. Time se na stanoviti način zaključci potiraju: profil suvremene »druge linije« simbolički je začeo u onim, duhovno srodnim, tendencijama koje su nekada predstavljale alternativu ili barem izdvojenju liniju na našoj umjetnosti.

U vremenu koje se obično karakterizira po prevlasti izrazitog pluralizma granice između »tradicionalnog« i »suvremenog«, vrlo su labilne: umjesto nekadašnje konfrontacije čini se da je nastupilo vrijeme tolerancije, pa čak i tendencije uzajamnog utjecaja. Bez polemičke intonacije, s mnogobrojnim monološkim cjelinama, postmoderna umjetnička scena u nas više je okrenuta prema definiranju stabilne cjeline, nego prema provjeravanju njezine suvremenosti.

Pa ipak, ova centralna smotra naše nove umjetnosti donosi bar iluziju »podgrijavanja atmosfere« (D. Matičević), nekakvo, makar labilno, uvjerenje da s našom umjetnošću u vremenu krize još i dobro stojimo, privremene iluzije da smo dio nekih općih evropskih i svjetskih kretanja, i da je umjetnost potrebno pa i moguće investirati kao respektabilnu vrijednost. Budući da je organizacija Dokumenta u rukama umjetnika (i prvu i drugu sarajevsku smotru konceptijski su postavili slikari Hadžifežević i Tadić), to se samopoštovanje može i podrazumijevati. Manje je, doduše, razumljivo inzistiranje na doslovnosti bjelosvetskog imagea (naslovna analogija sa kasselskom Dokumentom, primjerice), ali su to kompleksi kojih će se, valjda, sarajevska manifestacija zado-bijanjem organizacijske i konceptijske samosvijesti postepeno lišavati.

Marijan ŠPOLJAR